

1. Свет отуђена

Отуђењем треба називати својеврстан однос између човека са једне, и његове делатности и творевине са друге стране. Тај однос можемо приказати на континууму који почиње стањем у коме човек губи контролу над властитом делатношћу, творевином и односима са другим људима. Затим они могу преузети доминацију над њим – он постаје зависан и чак почиње да им служи. Најзад, оне могу поробити, терорисати, штавише уништити човека.

Ових дана потврђује се колико су марксисти били у праву кад су критиковали отуђење капиталистичког тржишта робе, новца и рада, и са њим отуђење човека од човека.

Једна милијарда савременог човечанства врло је отуђена од осталих пет. Кад то кажем, онда мислим на вишеструки јаз између богатих и сиромашних, кредитора и презадужених, научно и технички хиперразвијених и неразвијених, конформно насељених и пренасељених, високообразованих, информисаних и информатизованих са једне и необразованих, неинформисаних и неинформатизованих са друге стране, оних који имају изванредну здравствену негу и све већу шансу за радикално продужење живота (ионако већ неупоредиво дужег) и оних који о томе могу само да сањају, централно позиционираних и маргиналаца, хипермоћних и немоћних...

Тај тип отуђења свакако не представља новост у историји. Оно што је потпуно ново, међутим, јесте *отуђење потенцијално апокалиптичких средстава* које од 1945. наовамо све више ствара технонаука. А суштинску новост чини и *могућност синергије тог отуђења са претходно наведеним отуђењем*, синергија која вишеструко увећава вероватноћу *апсолутног отуђења* (самоуништења људског рода).

Ваља стално имати на уму и то да ће се садашњи однос моћи и немоћи сасвим релативизовати јер ће у посед апокалиптичких средстава долазити и његова сиромашна и немоћна већина. Докле ће та већина трпети описану хендикепираност, а кад ће

започети са апокалиптичким уцењивањем отуђене богате и моћне милијарде? Застрашујућа невоља је и у томе што би се евентуалном прерасподелом богатства и моћи међу земљама и унутар њих могла само смањити вероватноћа самоуништења будући да увек преостају апокалиптички терористи, фанатици, самоубице, лудаци...

Из представе о „природном стању рата свих иротив свих” Хобс је извео неопходност „друштвеног уговора”

којим људи ради преживљавања преносе део моћи на државног суверена. Међутим, ако се присетимо слика Хирошима и Нагасакија након претрпљене „мале апокалипсе”, видећемо да је његов конструкт „природног стања” ипак дечја игра у поређењу са оним што треба звати

*аутоапокалиптичким
стањем.*

Као превентива против тог стања ни издалека није довољан „друштвени уговор” него *родни уговор,*

којим би се државе одрекле дела богатства и моћи у корист светског савеза држава, ако већ не и светске савезне државе. Колико

су
реални изгледи за то, показују (и) препреке интеграцији већ на континенталном нивоу, на пример у облику Европске уније. Нема нам друге него да се не само државе него и целокупна друштва уједињују на планетарном нивоу („удружено човечанство”). Ако *raison d'*

e

tat

не устукне пред *raison
d'humanité*

, човечанству се не пише добро. Ако не са неким бољим хуманизмом, да ли можемо рачунати барем са *хуманизмом из страха?*

Да ли ће макар на тај начин инструментална интелигенција људске врсте победити њену социјалну приглупост?

Поменута идеја родног уговора произилази из шире замисли *родног егзистенцијализма* као филозофије и праксе, и уклапа се у ту замисао. Познато је да су егзистенцијалисти *по правилу*

били преокупирани проблемима *егзистенције људске индивидуе, а не егзистенције човечанства.*

Одавно наговештавам да ће се све државе, па и оне засноване на (унутрашњим) *слободама*

и преокупиране њима, све више преобраћати у друштва и државе усредсређене на *борбу за опстанак*

пред апокалиптичким опасностима

. Сви су изгледи да ће
у све потенцијално апокалиптичким околностима
либерализам фактички, а касније и експлицитно-колективном егзистенцијализму уступати
функцију основног оперативног (за разлику од декларативног) погледа на свет,
идеологије и принципа социјалне организације.

[1]

Уместо у прокламовани либералистички „крај историје“, човечанство је по мом мишљењу
већ неколико деценија пре те „објаве“ ступило у егзистенцијалистички „крај историје“.

2. САД у судбоносној транзицији

Пад источноевропског и совјетског комунизма и самог СССР-а као његовог носиоца и
јемца био је основни подстицај за поставку о достигнутом демократско-капиталистичком
„крају историје“ и такође о САД, те наводне суперсиле

,
и то једине

,
као ње

говог

стожера, промотера, гаранта, лидера

–
поставку која се брзо ширила по планети. Тада се осећање „америчке изузетности и
светске мисије одређене од Божјег провиђења“ претворило у хибристичку илузију о
малтене америчкој свемоћи.

Ево главних разлога због којих је реч о миту, и то од самог почетка:

Апсолутни заокрет у историји, али у обрнутом, вредносно негативном смислу, најављен
је већ „малом апокалипсом“ у Хирошими и Нагасакију, и то скоро пола века пре него што
је Фукујама лансирао поставку о наступању „краја историје“. (Зар није иронично то што
је теза о позитивном врхунцу историје потекла баш из земље која је произвела „малу
апокалипсу“ и њоме наговестила могућност и тенденцију кретања човечанства ка „крају
историје“ у буквалном смислу!)

Само неколико година након публикавања Фукујаминог текста постало је сасвим
видљиво да је западни капитализам добио опасног непријатеља у исламском

фундаментализму и тероризму. Међутим, 11. септембра 2001. постаје сасвим јасно да су САД само „земаљска“ сила, крхка као и свака таква. САД немају никакву неограничену моћ већ (и) због тога што апокалиптичким средствима, поред Русије, Кине, Индије, располажу и неке у сваком другом погледу неупоредиво слабије државе (међу њима и једна Северна Кореја) којима такође могу да униште или испровоцирају уништење доброг дела човечанства – а све казује да ће се број и снага таквих држава увећавати. Сем тога, поставља се и питање каква је то „(једина) суперсила“ кад није у стању да диктира стање ни у неким земљама које не располажу таквим средствима, као што су на пример Иран, Ирак Авганистан...

Признавање отцепљења Косова и притисак на друге земље да то учине нису били паметни потези администрације САД јер каква је то „суперсила“ која је једва намакла мало више од четвртине чланица УН да је следе у том признању! То исто важи и за неуспешно противљење САД да се Србија преко Генералне скупштине УН обрати Међународном суду правде за мишљење о легалности отцепљења Космета. Чак и да су успеле да спрече ту одлуку Генералне скупштине, САД би откриле да зазиру од оцене тог суда. У склоп „суперсилног“ заносу САД спада и уверење да од косметског сецесионизма могу да направе „јединствен случај“, уверење које се војном интервенцијом Русије у Грузији и њеним признањем отцепљења Јужне Осетије и Абхазије убрзо профанисало као фантазија.

Због свега реченог *САД није ни било адекватно карактерисати као суперсилу него само као велесилу* (истина још увек све-у-свему снажнију од осталих велесила, посебно у способности пројектовања моћи на даљину). Сам термин „суперсила“ сугерише неку врсту „надземаљске“ моћи, па спада више у теологију него у друштвену науку. САД се сада буде из дремежа „суперсиле“, започињући тешку транзицију од илузије властите унилатералности до пристајања на мултилатералност у светском одлучивању.

Идеолошко и имицолошко саморазумевање, свој начин живота и поглед на свет САД настоје да *тотализују*. Ту мислим на снажну тежњу да свој утицај и моћ шире по целом светупутем примера, активног залагања, па – ако треба и кад може – и путем наметања, укључујући и оно војном силом. САД настоје да универзализују капиталистички начин производње и капиталистичко тржиште, енглески језик као *lingua franca* нашег доба, слободно запошљавање најбољих стручњака и стваралаца по целом свету, сузбијање тероризма, демократију и људска права (наравно онако како их оне схватају)...

Није то *тоталитаризам*. Довољно је чак и површно упоредити САД као *тотализатора* (а не *тоталитаризатора*)

са нацизмом и стаљинизмом за које се појам тоталитаризма с пуним правом употребљава, па видети колико је нетачно говорити о америчком тоталитаризму.

„Грађанско друштво“ у тој земљи изузетно је снажно и независно од државе, док је за тоталитаризам карактеристично његово тотално државно потчињавање и уопште тотална државна контрола друштвеног живота. Да није реч о тоталитаризму, очито показује не само начин вршења власти у САД него такође и чињеница да како у тој земљи, тако и ван ње делују све снажнији антиглобалистички покрети, који баш из „грађанског друштва“ у тој земљи добијају бројне присталице и снажну подршку. Не смемо дозволити да нас заведе реч „тотал“. Додуше, она ипак сугерише нешто значајно о САД, али једино ако се мисли на

амерички

тотализам

, а нипошто на некакав амерички тоталитаризам.

Laissez faire илузије двадесетих и тридесетих година прошлог века замало су дошле главе капитализму. Зачудо, оне су тако рећи до јуче поново владале, а сада су изазвале кризу светских размера. Зашто је капиталистички свет, првенствено у САД и Великој Британији, занемарио успешне *социјаллибералне, социјалдемократске и социјалхришћанске* аранжмане? У

конкуренцији са

laissez

faire

капитализмом налази се и претежно

државни капитализам

у Русији и својеврстан

комунистички капитализам

у Кини, али су их америчке вође, идеолози и мас-медији арогантно проглашавали тек за транзитну станицу према њиховом устројству.

Чак и образовани Американци поверовали су да под вођством њихове земље наступа „крај историје“ и у облику *тоталистичког и laissez faire капитализма*. Од њега су тоталистички очекивали да завлада свим сферама друштвеног живота (утакмицом за политичку моћ, електронским и штампаним медијима, здравственом службом, социјалним и пензионим осигурањем, образовањем, културом, уметношћу, науком...), али и да буде имун на цикличне осцилације (booms and busts) и да им омогући практично бесконачан привредни раст и трошење. А сада се та земља налази у претешкој транзицији не само од „суперсиле“ до велесиле, него и од

тоталистичког и

laissez faire

до (само на неке сфере) ограниченог и државно регулисаног капитализма који треба да их извуче из дубоке рецесије и општедруштвене кризе. На ироничан начин потврдило се да су САД економска „суперсила“ пошто су једино оне могле да изазову светску кризу толике дубине. То, наравно, повлачи за собом закључак да ће се свет тешко извући из ње ако то не учине и САД.

Оне су жртва тоталистичког отуђења и фетишизације тржишта (све је маркетинг!), па чак и његове својеврсне теологизације – ослањањем на „невидљиву руку“ која крајње себично и анархично понашање конкурената тако рећи чудотворно преобраћа у општу корист и опште добро. У том духу, на својевремени захтев да се америчка Централна банка („Federal Reserve“) умеша у тржиште, овако је одговорио Ален Гринспен који јој је дуго и беспоговорно стајао на челу: „Не, не знам више од тржишта. Нећу то учинити“ („No, I don't know more than the market. I wan't do it.“) Недавно је пред Конгресом САД покајнички признао да је био у великој заблуди. Откуда та илузија да је тржиште, насупрот држави и свим другим људским творевинама, у крајњем исходу ипак савршено ако не из некакве подсвесне *теолошке* а не стварно *политичке економије*! Веома плодно тле за њу представља дубоко укореван религиозни фундаментализам у САД.

Међутим, унутар тог оквира дошло је и до додатног отуђења, и то финансијског капитала од производног капитала, па чак и фетишизације и теологизације првог. Као да се стварно поверовало да новац сам по себи генерише нову вредност! Зар та опасност није била довољно наговештена већ појмовним разликовањем тзв. виртуелне економије од тзв. реалне економије. „Виртуелна економија“ је почела да потпуно доминира „реалном економијом“ и да је са собом вуче у понор.

По свој прилици постоји синергија између преварантско-спекулативне димензије капитализма САД и њихових интервенција по свету којима по правилу претходи бараж медијских и других „хуманитарних“ и „демократских“ обмана. Уосталом, шта се друго могло очекивати од режима који је форсирао тржиште без ауторитативних правила него то да и у спољној политици врлуда од једног до другог „јединственог случаја“.

Све су то добре илустрације даље дегенерације званичне идеологије од „искривљене свести“ до „лажљиве свести“.

Шта мора да се уради? Пре него што поновим одговор који сваким даном добија на

снази, треба да подсетим на један тренд који је преовладао у досадашњој историји. Људска друштва су у *крајњој линији* пре склона да промене остале компоненте свог живота – политичку, правну, образовну, религијску, моралну, идеолошку – него да очувањем тих компонената таквих какве су онемогуће даљи напредак науке и технике и њихову примену у стварању материјалних добара и услуга, као и средстава насиља. Друштва и цивилизације у којима је супротна тенденција преовладала стагнирала су, назадовала и пропадала, често под ударцима прилагодљивијих конкурената и непријатеља. Описана тенденција прилагођавања постајала је све јача, нарочито од почетка модерних времена (када је у техно *знању* доминантну улогу преузимала техно наука), да би се најзад *глобализовала* постајући *планетарно правило практично без изузетка* (својеврстан историјски закон).

Супротно Марксовом предвиђању испоставило се да капиталистичко-тржишни економски систем још увек представља најповољнији и најнеодољивији амбијент за научнотехничке иновације и њихову примену у стварању материјалних добара и услуга. Зато некапиталистички, а поготово антикапиталистички системи диљем света губе трку са капитализмом *као најефикаснијим начином производње и примарне расподеле* који се заснива на конкуренцији, а не као *замишљени социјализам* на тежњи за једнакошћу и правдом. Па ипак, ако *глобални капитализам* не буде регулисан и комбинован са неком врстом *глобалног социјализма (солидаризма)* који тек треба успоставити, стално ће се враћати светска криза. Најизгледнију шансу за солидаристички хуманизам, по мом мишљењу, ваља тражити у *секундарној расподели* чији су основни принципи једнакост и правда. Уз напомену да најизгледнију шансу за социјалистички (солидаристички) хуманизам, по мом мишљењу, ваља тражити тек у *секундарној расподели* чији су основни принципи једнакост и правда.

Један од судбоносних проблема човечанства лежи у томе што се капитализам глобализује, али у условима у којима за њега још нису створена ефикасна правила и регулативна тела ни у оквиру националних држава, док такви органи на светској разини засад спадају у утопију. Неопходна је нека врста глобалне власти, а она није ни у повоју. Људска друштва, као што рекох, због опасности од конкурената и непријатеља

принуђена су да отклањају препреке напретку у производњи материјалних добара и услуга. Проблем је, међутим, у томе што сада главну препреку чини *неуједињеност човечанства*, а оно као целина наравно нема никаквог конкурента или непријатеља да га принуди да је отклони.

У објашњењу онога што се сада дешава са привредом економисти морају све више да прибегавају психолошким категоријама као што су похлепа, губитак поверења, паника. Тиме по ко зна који пут пада заблуда да економија може бити *егзактна* наука попут природних наука.

Ево једне од тврдњи да сада долази до „повратка историје“: „Чини ми се да је свет поново постао 'нормалан', у том смислу да се вратила утакмица великих сила која је вековима обликовала међународне односе, а изгледало је да је нестала после 1989. Главна одлика међународне сцене поново су борбе за част, статус и утицај. Испоставило се да је онај постхладноратовски тренутак био само поремећај. *Историја се вратила.*“

(Роберт Каган, превод Љ. Недељковић,

Н

И

Н

, 22. мај 2008, курзив С. С.)

У ствари, до „повратка историје“ не долази нити може доћи јер „краја историје“ није ни било.

3. Русија и Србија – део евроатлантске цивилизације

Евроатлантску цивилизацију карактерише у *садашњости* и *вредносноселективно* говорећ ипросвећеност, (пост)модерна, либерализам, капитализам, хришћанство, одвојеност државе и цркве, демократија, техно-научна авангардност, изузетно материјално благостање, најдуже просечно живљење... Напомињем, то је карактерише у садашњости и вредносно селективно, зато што је та иста цивилизација водила и крсташке ратове, била највећи расистички колонизатор, истребљивала домороце, користила робовски рад, запалила два светска рата, произвела нацизам и холокауст, стаљинизам и Гулаг, прва створила и једина досад употребила апокалиптичка средства (Хирошима и Нагасаки)...

Чак и између одабраних карактеристика наше цивилизације постоји извесна тензија, рецимо између секуларне државе и хришћанства. А да не говоримо о осцилирању између тоталистичког и *laissez faire* капитализма са једне, и само на неке сфере ограниченог и државно регулисаног капитализма са друге стране. Па и између америчке доминације и опирања њој.

Недавно преминули Самјуел Хантингтон није погрешно што је поново актуелизовао категорију „цивилизација“. Испоставило се и то да он исправно лоцира најинхерентнији отпор техно-науци, капитализму и демократији у исламску цивилизацију. Али је истовремено упао у грдну предрасуду кад је из евроатлантске цивилизације искључио источнохришћанску (*православну*) компоненту и свео евроатлантску цивилизацију на њену *протестантску и католичку* димензију. Преварио се и кад су Срби и њихово православље у питању.

Кад је говорио о источном хришћанству, Хантингтона је изгледа завела антиевропска и уопште антизападна жица *традиционалистичке* Русије са вером у „руску изузетност“, универзалну месијанску улогу руског православља, а донедавно и у руску улогу у настојању да се комунизам глобализује.

Русија, међутим, сада одлучно превазилази своје вишевековно *евро-азијско цивилизацијско двојство*

Њен бивши председник и садашњи премијер за све више Руса постаје „Путин Велики“. А и њен председник Медведев истиче да његова земља заједно са Европом и Северном Америком припада евроатлантској цивилизацији (како каже „Од Ванкувера до Владивостока“). Не верујем да би СССР, за разлику од „преостале“ Русије, чак и да је опстао и да се променио у сваком другом погледу, већ због свог демографског састава био у стању да се тако одсечно цивилизацијски определи.

Пре двадесетак година комунистички дисиденти и антикомунистички критичари у западним земљама Варшавског блока, поносни на своју „централноевропску самобитност“, оштро су протестовали кад би их неко историјски, културно и цивилизацијски сврстао у „Источну Европу“. А СССР су једва из „Азије“ припуштали и уњу. У том контексту ваља се присетити својевремених Кундериних антирусских изјава, али и огорчених реакција руског нобеловца Бродског на њих. Историја је несумњиво дала за право Бродском. Па ипак, чак ни он није могао сањати да ће његова Русија

убрзо сасвим мирно, готово равнодушно, распустити властиту империју, за шта тешко да има другог примера у историји прилично самохвалисаве евроатлантске цивилизације.

*****

Симптоме огромног хибриса САД требало је видети већ у широко распрострањеном уверењу да су оне, нарочито под Регановим вођством, обориле комунизам „намерним исцрпљивањем војнотехнолошком утакмицом“ и „демократском контаминацијом и преоптерећењем“. Од тога је тачно само то да су Горбачов и његови подржаваоци наивно веровали да чак и *нагло* уведен демократски плурализам неће разорити него само реформисати комунистички систем и СССР као вишенационалну државу-империју. Али зашто су у то поверовали ако се зна да је самом Западу требало два века да постепено и мучно напредује од врло парцијалне до општебирачке демократије. (Тешко је замислити да би тадашње становништво, да је неким чудом имало *опште* бирачко право, добровољно пристало да носи огроман терет развоја капитализма.)

Не сугеришем да је комунистички систем пред собом имао дугу, а још мање лепу будућност у источној Европи и СССР-у, него само то да није морао да се скљока *нагло* и тако рећи без опаљене пушке. Уосталом, одличан контролни тест за ту тврдњу имамо у *политичком комунизму* који и даље опстаје у неколико земаља. Од њих је без сумње најуспешнији онај у Кини. Ако су САД наводно бациле на колена комунизам у Европи и совјетској Еврозији, зашто то нису учиниле и у Кини? Биће да је пресудну разлику у поређењу са СССР-ом чинила чврстина и одлучност тамошњег вођства на челу са Денг Сјаопингом. Чак ни врхунски зналци нису предвидели колапс СССР-а и комунизма. Рекао бих да нису ни били у стању да научно предвиде *прекретничке историјске контингенције* оличене у Горбачову и Јељцину. Највише што су научници могли предвидети јесте то да је комунизам у толикој мери постао проблематичан да га сила мора одржавати. Ипак, ко је, полазећи од структурно-системских правилности у целокупној историји комунизма на власти, био у стању да научно утврди да та сила уопште неће бити употребљена.

Међутим, ево још једне прекретничке контингенције, и то у јељциновској, посткомунистичкој и постсовјетској Русији. Реч је свакако о Путину. Ко је могао да претпостави, а камоли научно предвиди да ће један Јељцин, велики политички слабић

спрам Запада, као свог наследника устоличити човека потпуно супротних особина, погледа и политике. Да је неко анкетирао најтемељније научне познаваоце и обавештајне аналитичаре у свету, убеђен сам да би сви одреда одговорили да је то потпуно искључено или у најбољем случају врло мало вероватно. Верујем да један вођа категорије и квалитета Путина не би пао на памет ни екстремним постмодернистима који иначе пренаглашавају улогу *случајности*, одбацујући модернички нагласак на правилностима, законитостима, нужностима у историји. Са Путином као „наследником“ Јељцина доживели смо још једно *запањујуће*

историјско изненађење

, не мање од оног са Горбачовим. Наравно, Путин је сушта супротност горбачовљевском приступу, гледиштима и још више резултатима. Довољно је само да упоредимо његову изјаву „Национална безбедност се не гради на *обећањима*

“ (Самит НАТО, Русија 4. април 2008) са Горбачовљевим вајкањем како је Запад прекршио дато му *обећање*

да се НАТО неће ширити на земље Варшавског пакта.

4. Великомали народ Срба спрам велесила

Навешћу неколико најважнијих разлога због којих су Срби постали великомали народ – нешто својим избором, а нешто стицајем околности и стратешким геополитичким положајем о који се отимају моћне земље:

- Бој на Косову пољу 1389;

- Устанци против турске окупације 1804–1815;

- Одбијање аустроугарског ултиматума 1914. и значајно учешће у савезничкој победи у Првом светском рату;

- Стварање Југославије 1918, а не „Велике Србије“ ;

- Развргавање пакта са Хитлером склопљеног 25. марта 1941. и успешна борба на страни антихитлеровске коалиције у Другом светском рату.

- Допринос успешном „Не“ Стаљину 1948–1953;
- Универзитетски штрајк и демонстрације против „црвене буржоазије“ 1968;
- Држање за време вишенедељног бомбардовања од стране НАТО 1999. и уопште одбрана Космета.

Неки наши недовољно образовани и острашћени атеисти проглашавају за израз „затуцаности“ лазаревски избор “царства небеског” уместо „царства земаљског“. Као да многи велики мислиоци не стављају „свето“ на врх вредносне лествице и као да сходно томе не дефинишу моралност као давање предности тој вредности над свим осталим. Додуше, на тај начин под извесним условима *може се довести у питање неопходно разликовање „етике светаца и хероја“ од „етике обичних људи“*. Сходно њему није оправдано прописивати људима светачки и херојски ниво, поготово не нацији као целини. Не постоји *етичка дужност* да се и живот жртвује, што иначе чине свеци и хероји (то не значи да они не заслужују да буду *највише морално вредновани*).

У светској науци доста се проучава *преангажованост* која доводи до назадовања, па штавише и пропасти многих великих царстава, држава и нација. Ми Срби нисмо довољно упознали свет са тим да смо у Првом устанку изгубили 21 одсто становништва, у Првом светском рату 28 одсто, а у Другом светском рату 10 одсто. Имали смо велике људске губитке и у недавним међунационално-грађанским ратовима, али и о томе мало говоримо јер – због осећања националне величине не волимо да се приказујемо као жртва.

Србија опет добија на важности која је у огромној несразмери са њеном материјалном снагом, српско питање постаје европско, па у извесној мери и светско. Зато ће нам основна стратешка тема још задуго бити наш великомали народ и његова држава спрам доминантног света, и то света у којем се однедавно поново значајно мења однос снага. Због тога се повећава простор за Србе да бране своје националне интересе, укључујући и оне на Космету, у Републици Српској, Хрватској, Црној Гори...

*****

Пада у очи да САД желе да се што више војно и уопште материјално дезангажују на Балкану, али истовремено да и даље диктирају стање на њему, и то врло неповољно по Србе и Србију. САД су учиниле све што су могле да елиминишу или бар битно смање утицај руског фактора у свету, а нарочито Европи, али се то показало неуспешним и чак контрапродуктивним. Русија се великом снагом враћа: политички, дипломатски, енергентски, привредно, финансијски, инвестицијски, туристички.

Војни напад на нашу земљу 1999. [2] уопште се не може разумети ако се не пође од настојања САД и њихових савезника да по сваку цену прошире чланство и утицај НАТО све до граница Русије. То, дабоме, важи и за њихову подршку сепаратистима да разбију СФРЈ, а не само СРЈ и Србију. Такав Запад је у Србима у целом том процесу видео „реметилачки и проруски фактор“. Недавно смо добили и званичну потврду да се и проблем Космета види првенствено у том троуглу (НАТО–Русија–Србија). Наиме, високи функционер америчке владе Френк Визнер признао је да је војни напад на Србију 1999. изведен због стратешких потреба, а пре свега против интереса Русије у овом делу Европе и Балкана. Без устручавања је изјавио „Нећемо Русију у нашем дворишту“ (*Политика* , 18. март 2008). Узгред речено: ако САД буду настојале да и Украјину претворе у своје „двориште“, тешко да ће се она одржати као целина.

Поставља се питање да ли је такво виђење Србије доиста ограничено на претходну деценију или се, мада скривеније, наставило све до дана данашњег? Може се констатовати да је Међународни суд за бившу Југославију у Хагу намерно ограничен на понашање у међунационално-грађанским ратовима да се не би судило домаћим и страним актерима за изазивање тих ратова, правнички речено за „злочине против мира“.

Поставља се питање да ли би се пред неким бољим судом могло доказивати и „злочиначко удруживање мас-медија против мира“. На Западу и у новим државама насталим разбијањем Југославије и у мас-медијима систематски је лансирана представа о Србима и Србији као главном, па чак и искључивом разбијачу-насилнику-кривцу. Зато један од кључних задатака националне стратегије треба да буде одговор на питање како том лажном имиџу ефикасно супротставити истиниту слику о нашем народу и држави. Посебну пажњу ваљало би посветити разради идеје о *имиџологији и критици имиџологије*.

[3]

Нажалост, наша доминантна елита још увек је врло склона да пренаглашава *улогу идеја у стварању и компоновању имица.*

Али то је далеко од истине, посебно у овом времену којим доминирају *визуелни*

медији. У широком распону од бизниса до политике слике (а оне су конкретније и непосредније од идеја) прожимају савремени свет.

Имицо

творна елиша

је сада у свету утицајнија од

идеотворне.

За разлику од наших идеотвораца и идеопромотера, многи моћници на Западу увидели су да делају у постгутенберговској ери. Зато се мање труде да створе идејне програме, а више да пласирају визуелне имице. Данас има много

корисника и

жртава свршеног имица.

Имицизована ствар

често се намеће као

свршена ствар.

Кроз

свршени имици

изузетно је тешко, а често и опасно пробијати се. Нашим критичким интелектуалцима често је „испод части“ да се озбиљно баве побијањем мас-медијске пропаганде имица. А они који то ипак чине, најчешће превиђају да имицима не могу најефикасније парирати писаним текстовима и говорима. Док се критика идеологије концентрише на

вербално

указивање на чињеничну нетачност, неодрживост наведених разлога,

непринципијелност, појмовну неадекватност, логичку некохерентност, на имициологију би се морало одговарати превасходно

контрасликама

.

*****

Колективитети исто као и појединци најтачније откривају властите приоритете кад их прилике ставе у искушење. Пошто су им *интереси* важнији од *вредности* које сугеришу својом идеологијом, многи амерички званичници и други моћници често „ од случаја до случаја“ суштински мењају свој приступ осталом свету, при чему за случајеве који су практично идентични употребљавају различита, па чак и супротна

мерила. Назовимо то
америчком спољнополитичком идеологијом
сингуларизације

. Не, нису ту на делу само двоструки него вишеструки стандарди. Таква спољна политика поступа према арбитрарно одабраним случајевима као да су
sui generis

.
У тој идеологији
лажна сингуларизација

постиге се максимализацијом разлика између одабраног случаја (Слободан Милошевић, Космет, Србија, Република Српска, Срби у Хрватској...) и осталих случајева
исте врсте

.
Нема сумње да су за успешност спољне политике наше земље изузетно важни односи са САД. Једна мала земља као што је наша *не може очекивати једнакост*(друга је ствар *равноправност*)

у односима са таквом силом. Наравно, то не значи да нема шансе да наставимо да отворено и одлучно постављамо питање и наших национално-државних интереса и права кад настојимо да их што више ускладимо са интересима и правима те најсилодавније земље. Наш однос према САД треба да буде комбинација
истинољубиве

искрености и прагматичности.

Шта то значи?

Истина, макар колико непријатна, може се изразити различитим језиком, рецимо пријатељским или непријатељским. У вези са тим подсетићу на мудре речи патријарха Павла у једном разговору са Добрицом Ћосићем: „Човек не сме да се одрекне истине. Али има право да се служи вештином у заступању и одбрани истине.“ [\[4\]](#)

Наша критика званичне Америке треба да колико год је то могуће избегава непријатељство, а то између осталог значи да буде што више *иманентна*, дакле у име *ње*
них

идеала

,
вредности и постигнућа. Несумњиво је да САД красе: плуралистичка, легалистичка, демократска и федералистичка организација државе; подела власти на извршну, законодавну и судску; становништво које по културно-етничком пореклу и садашњем саставу представља човечанство у малом; убрзано превазилажење расних предрасуда о чему најбоље сведочи Обаин избор за председника; огроман допринос победи

демократских земаља у два светска рата; кључни прилог стварању и функционисању Уједињених нација; предводничка улога у научно-технолошком прогресу; висок животни стандард; огромна покретљивост становништва; слободно експериментисање животним стиливима; врхунска културна достигнућа у многим областима (само необавештени тврде да тамо цвета једино поп-култура)...

Ми не треба да скривамо *разочарање* због политике САД према нама, али треба да избегавамо утисак *мржње*. Између осталог и због тога што тамо живи немали број наших сународника. Кажем разочарање како стога што бисмо, с обзиром на њихове идеале, вредности и достигнућа, очекивали супротан однос према нама, тако и због претходног позитивног историјата међусобних односа. Рђави односи наше земље са САД настали почетком деведесетих година прошлог века, који су кулминирали њиховим војним нападом 1999, стварно представљају историјску аномалију. Од 1878. године (када смо поново постали потпуно независни), па све до тих година односи Србије и САД били су добри, чак изврсни, пре свега током савезништва у два светска рата, као и када су нам САД помогле да после сукоба Стаљина са Титом 1948. очувамо независност од СССР-а и његовог Варшавског блока, и да се материјално подигнемо.

5. Србија и Европска унија

Кда је реч о ЕУ, указаћу на неколико мање познатих аргумената који се тичу тежње Србије да постане члан ЕУ. Први: у наш идентитет спада како Косово и Метохија, тако и Европа. Други: борећи се за КиМ, залажемо се и за поштовање европских вредности и принципа. Трећи: наше бројне и масовне сеобе кретале су се са југа Балкана ка северу и северозападу, дакле дубље у Европу. Четврти: стотине хиљада наших сународника и њихових потомака одавно живе, раде и постали су држављани важних чланица те уније и жарко желе да им се придружимо. Пети: и за наша права на КиМ изгледнија је борба изнутра, а не изван ЕУ.

Кад ЕУ од нас захтева да се „суочимо са својом прошлошћу“, исто би се то могло тражити и када је реч о њеним односима према нама. А нема сумње да су неке од њених чланица и сама ЕУ починиле доста катастрофалних политичких, правних и моралних грешака и непочинства:

– На првом месту је допринос разбијању СФРЈ и Србије, за шта нико у ЕУ није одговарао ни политички, а камоли кривично (ради тога је мандат Хашког суда за бившу Југославију – као што сам истакао раније – намерно ограничен на *понашање у нашим ратовима, али не и злочине против мира* на њихово изазивање, за).

– Војни напад на нашу земљу 1999, уз намерно заобилажење Савета безбедности УН.

– Некритички однос према Хашком суду и посебно према његовом Тужилаштву.

– Став према националним мањинама у нашој земљи у супротности је са ставом ЕУ према властитим чланицама. ЕУ не помишља да подржи настојање било које од мањина да се отцепе, па чак ни да добију политичко-територијалну аутономију. Већини чланица ЕУ није била довољна ни наша понуда „суштинске аутономије“ за КиМ која се практично граничи са појмом независне државе, него је подржала пуну сецесију КиМ, заобилазећи СБ УН. Кад је то обављено, неки политичари и функционери из тих земаља почели су да нам испостављају чудне захтеве за Војводину. Како би било да наша земља и у вези са тим предложи одржавање једне европске конференције са задатком да се *компаративн* о *размотри* стварни положај националних мањина? Како би ЕУ реаговала кад би наша земља подржала евентуално референдумско самоопредељење Републике Српске, мада је велика већина њених чланица признала отцепљење Космета? Поред тога, ЕУ је у своје редове примила Кипар *као целин* у , не признавши независност турског дела.

Ретко који политички фактор у нашој земљи доводи у питање став о *непризнавању отцепљења Космета* , чак и ако би то било постављено као услов за пријем наше земље у Европску унију. Уосталом, на то обавезује и Устав Србије и одговарајуће резолуције Народне скупштине.

Непризнавање отцепљења наравно свакако није исто што и одбрана Космета, иако је свакако садржано у њој. Међу релевантним политичким партијама и другим организацијама управо и настају разилажења, актуелизована или затомљена, експлицитна или имплицитна, око тога

шта одбрана Космета практично значи

. Којим средствима? И да ли је реч о активној или пасивној, офанзивној или дефанзивној

...

стратегији? Само

конкретни

одговори на та питања могу да истерају на чистину све актере.

Подсетићу на мере наших власти поводом признавања Косова:

– Повлачење амбасадора из земаља које су признале Космет (неслагања су почела тек око њиховог повратка);

– Успешно залагање код осталих држава да то не чине (упркос контрапритиску доминантне велесиле);

– Прихватање нашег предлога да се Генерална скупштина УН обрати Међународном суду правде за консултативно мишљење о легалности самопроглашења независности Космета. Има то и општији међународноправни значај јер ће се том суду пружити прилика да формулише и нека универзална правила не само о правима националних мањина него и о њиховим обавезама према државама којима припадају.

– Настављање са практичним повезивањем већинскосрпског дела Космета са Србијом као својом државом, што је по свему судећи најважнији део посла. То, свакако, не значи да треба престати са инсистирањем на припадању *целог* КиМ-а Србији и на потреби успостављања сигурности за наше становништво у енклавама окруженим Албанцима, трагању за несталим сународницима, повратку интерно расељених и избеглица, очувању цркава, манастира и споменика наше културе, враћању или барем компензацији за узурпирану и уништenu имовину...

Ако именовање није тактички неупутно, то би требало звати политиком

поделе контроле на Космету

,а не његовом

територијалном поделом.

Вредело би размислити и о евентуалном амандману на Устав Србије којим би се већинскосрпски део

директно

укључио у њу, док би далеко највећи део КиМ и даље био третиран као „суштински

аутономан“.

До раскола између власти и опозиције дошло је у вези са Споразумом о стабилизацији и придруживању са ЕУ. Став о томе изнео сам у интервјуу у *Политици* 26. јануара 2008, па ћу га овде само репродуковати:

„ЕУ тврди да није условила потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању са њом, нашим одрицањем од Косова и Метохије?

Ако ЕУ не условљава потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању нашим одрицањем од КиМ, ми не треба сами себи да везујемо руке – рационална политика не сме да подлеже чак ни оправданој љутњи, да о инаћењу и не говоримо. Уосталом, потпису представника наше владе на такав споразум могуће је, а можда и неопходно, додати објашњење о томе како га наша страна тачно разуме.

Чини се да Србија непрекидно осцилира у дефинисању односа према ЕУ?

Не треба да се оптерећујемо *фаталистичким антиципацијама* типа 'На крају крајева ЕУ може да нас уцени кад на ред дође наше формално кандидовање за чланство или пријем у њега'. Једна од наших лоших особина јесте *преоптерећивање националне агенде* хипотетичким питањима и опсесивним тражењем одговора на њих. Хоћу да кажем да би се тим проблемом ваљало оптеретити тек ако и када би постао стваран.

А ако се то догоди?

Онда бисмо, прво, настојали да разлучимо ко нас уцењује, да ли ЕУ као целина или један број њених чланица. Поред тога, увек нам остаје на располагању *референдум* којим би грађани одлучили да ли пристају да у ЕУ уђемо само као целина или без Косова и Метохије. Такав референдум, по мом мишљењу, био би чак *неопходан*

уколико не би била постигнута велика сагласност у Народној скупштини. Да кажем и то да неки људи, странке и невладине организације захтевају од наше извршне власти да у погледу КиМ поступи потпуно арбитарно као да њима и свима нама руке не 'везују' Устав и резолуције Народне скупштине!“

Из писменог одговора на молбу неких пријатеља из руководства ДСС-а да им дам мишљење о предложеној „Правној анализи Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ“, коју је урадила њихова група правних експерата, навешћу оно што сам сматрао и још увек сматрам најважнијим:

„Она за *меродавну* узима интелектуалну и практичну интерпретацију тог Споразума од стране већине земаља које су признале независност Косова и Метохије, али уопште не и став земаља које то нису учиниле. Зато се, између осталих, поставља и питање да ли та 'мањина' уопште није разумела шта је потписала или је то, што би било још горе, учинила мада је била свесна да тиме заваљава и друге, укључујући и Србију, а не само себе. По себи се разуме да у тој ствари не може да одлучи то што једних земаља има готово трипут више од других.“

Приближно две трећине грађана Србије жели да постанемо чланица Европске уније. Велику компликацију, међутим, ствара то што се наше придруживање – упркос супротним прокламацијама – тешко може потпуно одвојити од судбине Космета. Стога нам је бирачко тело подељено по сред-среде (евроентузијастички vs. евроскептици).

Садашња владајућа коалиција има танак изборни мандат, а дала је велика обећања. Она још није у стању да од ЕУ испослужује чак ни примену потписаног Споразума о стабилизацији и придруживању. Шта би се тек збило са тим мандатом ако би замена Унмика Еулексом протичала у знаку појачаног албанског насиља над Србима, затим подстакла бројна нова признања независности Космета, довела до смањења и поготово елиминације наше фактичке контроле над већинскосрпским делом, а нарочито ако би била злоупотребљена и као наше макар само *de facto* признање те независности.

Огроман проблем за

евроентузијаст

е

настао би и

ако би се испоставило да ЕУ и даље одуговлачи са давањем могућности нашим држављанима да без виза путују у њене државе и са прихватањем наше кандидатуре за чланство. Треба се припремити и за случај да ЕУ прихвати нашу кандидатуру не тражећи да изјавимо како се одричемо Космета и игноришући нашу тврдњу да се кандидујемо са њим као саставним делом – пошто полази од тога да је оно у *стварности*

највећим делом већ отцепљено. Ако изостане брзо напредовање ка учлањењу у ЕУ, не верујем да ће бирачи као компензацију прихватити објашњење наше садашње власти да „и тако – и тако изграђујемо друштво попут оног у њеним чланицама“. Тада би највероватније морало да дође до нових избора на којима она не би добро прошла јер Срби одбијају да буду третирани као „мали народ“.

Са друге стране, додатна невоља *опозиционих евраоскептика* састоји се у томе што није могуће убедити органе ЕУ и огромну већину њених чланица да са Србијом обнове преговоре о статусу Космета, а поготово да изјаве да Споразум о стабилизацији и придруживању са Србијом укључује и Космет као њен саставни део. Негативном ставу тих евраоскептика према замени Унмика Еулексом нипошто не иде у прилог ни званична изјава Русије да се сагласила са том заменом. Наш народ добро зна и то да Србија не може да исфорсира повлачење признања независног Космета од стране водећих земаља ЕУ и уопште Запада. Толиком грандоманијом заноси се мало ко међу Србима, чак и кад је сасвим убеђен да припада једном „великом народу“.

Нажалост, евроентузијастички на власти и евраоскептици у опозицији стално се међусобно нападају, уместо да иницирају што ширу и рационалнију дебату о спорним питањима и одговорима. Пример о противречности између са једне стране позивања на Резолуцију 1244 СБ УН у одлуци о стационарању Еулекса на Космету (којег та Резолуција третира као *саставни део Србије*) и, са друге стране, налогу да Еулекс буде „*статусно неутралан*“.

На прву околност позивају се владајући евроентузијастички, а на другу опозициони евраоскептици. Дебата и о том спору треба да претходи иначе добродошлим позивима на обједињавање свих снага ради заштите суверенитета и територијалног интегритета Србије.

Ако већ председници парламентарних странака нису у стању да започну такву расправу, зашто је не би започели рецимо њихови политички савети? За разлику од парламентарних група, у њима има политички сасвим независних личности. Међу посланицима их по правилу и неће бити све док њиховим мандатима располажу партије (читај њихови врховници).

*****

Владајућа коалиција настоји да тематику и проблематику за *јавну расправу и окупљање* што више ограничи на

економску

кризу, као да она нема и озбиљне

политичке

размере. Политичка криза лако може постати таква да диктира значајну реконструкцију владе, стварање такозване велике коалиције или чак општеконцентрационе владе, а у крајњем случају и нове парламентарне изборе. Они који би то и тада спречавали концентрацијом целокупне моћи у својим рукама, изложили би се опасности да се читава криза сручи њима на главу.

Међутим, ако опозиција само негира политику владе, онда ће губити бираче, онемогућавати плодотворну дискусију, да не помињемо национално окупљање.

Неопходно је разложно сучељавање *конкретних и реалистичких могућности* како би се савладала све дубља економска, политичка и општедруштвена криза. Врло је значајно јавно дефинисати стандарде међусобног одношења и комуницирања власти и опозиције. Супарничку политику ваља по правилу доводити у питање указивањем на њене *последнице*

, стварне и хипотетичке, а не намере. Пошто су неизвесне, будуће последнице не трпе аподиктичке судове

И иначе, у политици поред знања тражи се способност за добру процену (*good judgement*) и добро предвиђање, а она се дефинитивно може проверити тек *a posteriori*.

Најзад, треба напустити доста проширено уверење да *принципијелизам* аутоматски обезбеђује

етич

ки карактер

политици, док је

прагматизам

наводно увек за

етичку осуду.

Принципијелизам се деформише у

моралистички екстремизам

кад

пропева

несредствусходне циљеве

. А прагматизам – у неморални опортунизам кад се служи

несврсисходним средствима

. Избегавање обе те крајности и комбиновање принципијелизма и прагматизма

карактерише стваралачко државништво које је без сумње у потпуној супротности са

политикантским странчарењем.

ЛИТЕРАТУРА

- Bobbitt, P. *Terror and Consent: The Wars for the Twenty First Century*, Penguin Books, New York, 2008.

  - Kagan, R. *The Return of History and The End of Dreams*, Vintage, 2009.

  - Ћосић, Д. *Пишчеви записи 1993-1999*, Службени Гласник, Београд, 2008

  - Fukuyama, F. *The End of History and The Last Man*, Avon Books, New York, 1992.

  - Greenspan, A. *The Age of Turbulence: Adventures in a New World*, The Penguin Press, New York, 2007.

  - Huntington, S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, Touchstone, New York, 1997.
-

Сажетак: У чланку аутор теми Србије и Европе приступа из филозофског, социолошког, историјског и политиколошког ширег контекста односа светских сила у доминантним политичким и културним идеологијама данас. Полазећи од анализе глобалног „стања отуђења“ аргументује у прилог судбоносне транзиције САД у савременим околностима, као и у прилог битног и сложеног односа Србије и Русије са евроатланском цивилизацијом. У другом делу рада аутор излаже програмску тезу о „великомалом народу Срба“ спрам велесила, као и другу оригиналну идеју о значају „имицологије“ и стварања

имаостворне српске елите у Србији. Када је реч о односу Србије и Европе, наглашава се да би се и на европској страни морао размотрити европски допринос разбијању СФРЈ и Србије, као и низ других проблематичних и недискутованих случајева, док би са српске стране фаталистичке антиципације требале да уступе место стваралачком дијалогу. На крају текста анализира се међусобни однос принципијелистичке и прагматистичке политике, у прилог нове политике Србије засноване на средствуходним циљевима и сврсисходним средствима.

Кључне речи: *Србија, ЕУ, САД, Русија, великомали народ, имаологија, елите, политика, принциплијелизам, прагматизам.*

---

[1] Ево једне дијагнозе и препоруке у том правцу из књиге Филипа Бобита (Philip Bobbitt), бившег директора Америчког савета за националну безбедност, Терор и сагласност: ратови за двадесет први век (Terror and Consent: The Wars for the Twenty First Century): „Њени (Ал Каидини) припадници настоје да подрију тржишну државу тако што ће њена технолошка достигнућа окренути против ње саме... Осама бин Ладен и саборци настоје да се домогну нуклеарног или биолошког оружја за масовно уништење. Управо због природе тржишне државе, као и због поступака отпадничких националних држава врло је близу тренутак када ће им кључне компоненте и знање бити доступни. Кад се домогну тог оружја, терористи ће моћи да покрену нови, много жешћи 11. септембар, ‘супер 11. септембар’, и тешко да је уопште могуће замислити колику ће то људску и психолошку цену подразумевати... У овом рату нама је заиста потребно превентивно лишавање слободе људи осумњичених за тероризам, заиста нам је потребно знатно појачање надзора, посебно надзора и пресретања електронске комуникације, у неким ситуацијама заиста нам је потребна примена техника принуде (све до мучења) како бисмо ишчупали информације из терориста. Фатална грешка Бушове администрације била је то што није успела да схвати да се све то могло постићи ваљаним модификовањем закона... Што је најважније, потребна нам је нова спољнополитичка доктрина. Застареле су старе доктрине као што је одвраћање и обуздавање, уместо њих морамо прибећи спречавању.“ (Цитирано према преводу Љ. Недељковић, НИН 29. мај 2008) Зачуђује што аутор не увиђа да му је неопходна једна заједничка категорија за различите типове држава које помиње и коју би најбоље било назвати државом опстанка. При томе би и Бобитова „тржишна држава“, поред „отпадничке државе“, такође попримила терористички карактер (парадоксално речено, била би то својеврсна правна владавина терора.)

[2] Све време бомбардовања СРЈ од стране НАТО 1999. боравио сам у Београду. Крајем августа поново сам отишао у САД да последипломцима на Универзитету Канзас

предајем у уобичајеном семестру. Управа генералштабне школе у Левенворту, у близини, позвала ме је на разговор. Прво питање управника-генерала било је да ли Срби „много мрзе“ Американце. Одговорио сам да не бих употребио тај израз него бих рекао да смо у њих „много разочарани“ и у вези са тим подсетио на савезништво у два светска рата, њихову помоћ да се прехранимо након Другог светског рата, подршку да очувамо независност од Стаљина... Узвратио је да нису бомбардовали Србе него Слободана Милошевића и његов режим. Одговорио сам да су мене лично бомбардовали и промашили, па у близини погодили кинеску амбасаду. Запитао је шта о томе „озбиљно мислим“, а ја сам рекао да сам вероватно једини Србин који верује да су је погодили грешком, а не намерно и објаснио да остали Срби верују да су Американци војно-технички перфектни, док ја добро знам да су далеко од тога. На крају разговора преузео сам иницијативу изјавом да су се „прописно обруkali“ јер је наша војска из скровишта изашла мало оштећена мада је Весли Кларк стално брујао како је претрпела огромне губитке и да је практично уништена. Генерал рече да се не би сложио са оценом о „бруци“, и додао да је њихов основни проблем био у томе што је наша војска „ратовала на начин који су они заборавили“ и да ће у наставни програм војних школа вратити опширно подучавање о ранијим, привидно потпуно превазиђеним облицима војевања.

[3] Под имиџологијом ваља подразумевати скуп имиџа који по цену истине бивају коришћени за оправдавање властитих и дискредитовање поступака конкурената, противника и непријатеља. Моћници су заинтересовани за идеологију првенствено ради утицаја на елите, док им је за масе довољна и имиџологија друге врсте.

[4] Запис од 17. јануара 1998. цитиран према Ћосићевим „Пишчевим записима 1993–1999“, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 142.